

Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic

Kryštof byl synem katolického předsedčího zemského soudu Jiřího Haranta a jeho čtvrté družky Marianny z Janovic. Narodil se v roce 1564 na hradě Klenová u Klatov. Od 12 let se jeho osobnost formovala na dvoře arcivévody Ferdinanda Tyrolského v Innsbrucku. Naučil se německy, italsky, španělsky, latinsky, řecky, částečně i francouzsky a hebrejsky. Rozvíjel svůj hudební talent, osvojoval si znalosti antické kultury a cestoval po Německu a Itálii. (obr. vpravo - erb Harantů)

Byl zvědavým cestovatelem

Roku 1584 se vrátil do Čech. Oženil se s Evou Černínovou z Chudenic, s níž měl dvě děti, ale ani jedno se nedožilo dospělosti. Marně se pokoušel dostat k císařskému dvoru, který sídlil v Praze. Od roku 1593 se několik let účastnil válečného tažení do Uher proti Turkům. Po smrti své první manželky (1597) se rozhodl společně se svým švagrem Heřmanem Černínem z Chudenic vykonat pouť do Svaté země (1598). Jako motivaci pro svou cestu uvádí „úmysl a žádost věci čtáných a slýcháných poněkud poznati a zkusiti“ a skrze spatření „krásných zemí a měst“ poznat „velikou milost Boží.“

Společně se vydali obvyklou cestou přes Benátky. Dlouhé čekání na nejbližší loď strávili z větší části v Padově. Na kupecké lodi se společně s dalšími pěti poutníky přeplavili na Kypr, odkud pokračovali na chatrném syrském plavidle do Jaffy. Krátce před koncem svého jeruzalémského pobytu byli oba pasováni na rytíře Božího hrobu. Z Palestiny zamířili do Káhiry a podnikli strastiplnou výpravu na Sinajský poloostrov. Při plavbě z Alexandrie do Benátek Harant onemocněl zimnicí, ale zotavil se a přes Alpy se vrátil domů.

Kryštofovy úspěchy i prohry

Císař Rudolf II. světaznalého Kryštofa Haranta jmenoval roku 1600 svým komořím a radou, o sedm let později jej dokonce povýšil do panského stavu. Mezitím se Harant podruhé oženil, tentokrát s Barborou ze Stropčic. Tímto sňatkem vyženil polovinu hradu a městečko Pecka. Jeho choť zemřela při porodu dcery, kterou Harant pokřtil vodou dovezenou z řeky Jordán. Třetí sňatek uzavřel s Annou Salomenou Hradištskou z Hořovic, s níž vyženil druhou polovinu Pecky. V této době se Kryštof věnoval komponování hudebních skladeb a sepisování svých vzpomínek na pouť do Svaté země. Svůj obsáhlý cestopis vydal tiskem poprvé roku 1608 v Praze.

V roce 1614 byl Kryštof Harant členem poselstva, které mělo v Madridu vrátit Řád zlatého rouna. Ten patřil nedávno zesnulému Rudolfovi II. Cestou navštívil Brusel a Paříž, z Madridu se vydal na pouť do Compostely. Do Prahy se vracel přes Milán. I o této cestě pořídil cestopis, který se však později ztratil.

Po vypuknutí stavovského povstání Harant přestoupil k protestantům. Pomohl si tím k úřadu prezidenta české komory, poté se stal komořím a radou zimního krále Fridricha Falckého. Po bitvě na Bílé hoře se uchýlil na Pecku a plánoval útěk ze země. V roce 1621 byl však zatčen a popraven na Staroměstském náměstí. Vdova Anna Salomena se po jeho smrti provdala za Heřmana Černína, tedy příslušníka katolického tábora, protivníka popraveného Kryštofa Haranta.

Druhé české vydání Harantova cestopisu pochází z roku 1668. Kryštofův bratr Jan Jiří (viz další panel výstavy) přeložil dílo do němčiny. Tato verze vyšla v roce 1678 v Norimberku. Nové české vydání pořídil v letech 1854-66 Karel Jaromír Erben. Od té doby vyšly části cestopisu v několika výběrech a život Kryštofa Haranta byl zpracován v několika monografiích.

Postřehy z cest: Stravování

Při putování pouští v nehostinných krajích poznával Kryštof Harant odlišnosti od evropské kultury. Například sultán je po dobu jejich pobytu nechal každý den zásobovat jednou čtvrtinou vola, dvěma skopci, šesti slepicemi, rýží, medem, cukrem, obrokem pro koně, kuchyňským kořením, solí, rozinkami a k pití dostávali víno a vodu. Pokud vyrazili do města, potkávali chudé osoby, které v kožených pytlích roznášeli čerstvou vodu a na požádání každému – bez ohledu na jeho vyznání – dali napít.

Dostatek vody řešili na cestě vícekrát. Například v Káhiře údajně po městě rozváželo vodu z Nilu na sedm tisíc velbloudů. Vodu z Nilu chválil jako chutnou a sladkou. Dorazila-li karavana, s níž putovali, k řece, mohli se všichni včetně zvířat osvěžit zadarmo, někdy si však museli vodu kupovat za drahé peníze. Pochvalně se vyjádřil i o Jákobově studnici v Hebronu. Oproti tomu v oblasti mezi Hebronem a Nílem bylo nutno vzít za vděk vodou slanější a zteplanou. Akutním nedostatkem čerstvé vody trpěl Harant při plavbě z Gazy do Damietty a při putování na horu Sinaj. Jen s největším sebezapřením pil páchnoucí vodu z Mojžíšových studnic, v nichž se předtím navíc vykoupal jeho upocený arabský průvodce.

Kryštof Harant a Heřman Černín uspořádali před svým odchodem z Jeruzaléma na počest svého pasování na rytíře Božího hrobu velkolepou hostinu. Stoly se při ní prohýbaly pod tíhou pečených kuřat, slepic a koroptví. Nechyběly ani husy, kozy, ovce i berani. V poznámce si zapsal, že někteří tam „také velbloudy tepou a jedí.“

Kryštofa Haranta očividně nemile zaskočilo a zklamalo skromné pohoštění, které mu přichystali mniši na hoře Sinaj. Po chlebu odpudivého vzhledu i chuti před něj postavili syrové boby rozmočené ve vodě, kterými se běžně krmili velbloudi. Nevábně působily i ryby z Rudého moře, sýr chutnal skoro jako mýdlo. Chuť si Harant spravil teprve datlovou pálenkou ředěnou chutnou a čistou vodou. Poté, co byl při zpáteční cestě do Káhiry okraden o většinu potravin, vložil v nouzi do úst i polosyrové koláčky, které ze zbytku mouky uplácal a hlínou dochutil jeho arabský průvodce. Pro změnu si vychvaloval pohoštění na ostrově Zakynthos. Na pečených kuřatech, melounech, chlebu a víně si pochutnávali tak dlouho, že málem zmeškali odplutí své lodi.

Sucharem si vylomil zuby

V průběhu druhé poloviny 16. století se v souvislosti s úpadkem poutnictví do Svaté země značně zhoršily i podmínky pro křesťany, kteří chtěli tuto zbožnou cestu vykonat. Na vlastní kůži to poznal Kryštof Harant, jenž musel na kupecké lodi patronovu starostlivou péči oželeť. Společně s Heřmanem Černínem se v Benátkách předzásobili trvanlivými potravinami, zvláště suchary – chlebem dvakrát pečeným, jenž byl tak tvrdý, že si o ně jeden jejich spolecestující vylomil dva zuby, uzenými jazyky, parmazánem, mandlemi, fíky, rozinkami a soudkem vína. Jak vidno, pokud měli křesťanští návštěvníci muslimských zemí v pozdním středověku a raném novověku dostatečně plný měsíc, nemuseli být takřkajíc o chlebu a vodě.

Hrad Klenová

Kryštof Harant a jeho postřehy z cest

Obrázky z cestopisu

Lázně a první masáž

Každý poutník, voják i diplomat musel na dalekých cestách nějakým způsobem pečovat o svůj organismus, aby předcházel nejruznějším nemocem. Očistu těla bylo možno provést ve vyhlášených tureckých či káhirských lázních, v tekoucí řece i ve slaném moři.

Leštěným mramorem obložené stěny i podlaha jedné z káhirských lázní Kryštofa Haranta nadchly. Nevěřicně kroutil hlavou i nad důmyslným systémem tří ze zdi ústících mosazných chrličů. Z jednoho vytékala horká, z druhého vlažná a ze třetího studená voda. Lazebník návštěvníkům umyl celé tělo (kromě hlavy). Potom „nás divně za ruce, za nohy vzhůru táhl a třásl, jakoby z nás duši vytřásti chtěl,“ popisuje masážní proceduru, s níž se do té doby nikdy nesetkal. Turci si po lázni své lecky pravidelně holili, čímž se zbavili starosti o údržbu svých vlasů, což Kryštofa Haranta fascinovalo.

Cesta na Blízký východ s sebou nesla zvýšené riziko onemocnění. Někteří poutníci plavící se z Benátek do Svaté země si do své truhly na cestu raději přibalili různá léčiva a projímadla. Mnozí z nich na vlastní kůži poznali, co je to mořská nemoc, která začínala lehkou nevolností a končila mdlobami. Jistě nejen Kryštofa Haranta sužovala bolestivá kožní choroba a jistě nejen jeho společník Heřman Černín sklátila mezi Krétou a Kyprem na lůžko zimnice.

Kdyby někdo na lodi onemocněl a nemohl se dostat ke společné tabuli, byl patron povinen poslat mu jídlo a pít přímo k jeho loži. Při stravování na lodi měl patron zajistit, aby se prostíralo na bílé ubrusy, a udržovat je v čistotě. Před každým jídlem se měl postarat o to, aby byla poutníkům v měděných nádobách přinesena čistá voda a ručníky, aby si mohli umýt a osušit ruce. Takto vysoká úroveň hygieny však nebyla při cestách po východním Středozeří vždy platným pravidlem. Kryštof Harant barvitě vylíčil, kterak jeho skupince naservíroval jistý muž, který se vydával za sicilského dominikána, pečenou husu. Rozporcoval ji rukama a místo talířů, bílého ubrusu a stolu mu posloužil jeho vlastní plášť.

Když dorazili do přístavu Jaffa, někteří ze spolucestujících se svlékli a umyli se v moři. Zastavení na Krétě využili k tomu, že si „každý dal sobě zeprati košile černé s jinými šaty.“ Při pobytu v Palestině se Kryštof Harant vykoupal v řece Jordán (vodu z ní s sebou přivezl domů a nechal s ní pokřtít svoji dceru – viz výše).

Odháněli komáry i krysy

Neblahé zkušenosti s plavbou po moři měl renesanční kavalír Kryštof Harant. Na kupecké lodi Silvestra, na kterou s Černínem nastoupili v Benátkách, získali soukromí teprve poté, co si pronajali od lodního písaře jeho kajutu. Z Kypru, kde kvůli obtížným komárům nocovali raději pod širým nebem, pokračovali na syrském chatrném plavidle. V něm spali na hromadách bavlníkového semene a celý týden je obtěžovaly všudypřítomné krysy.

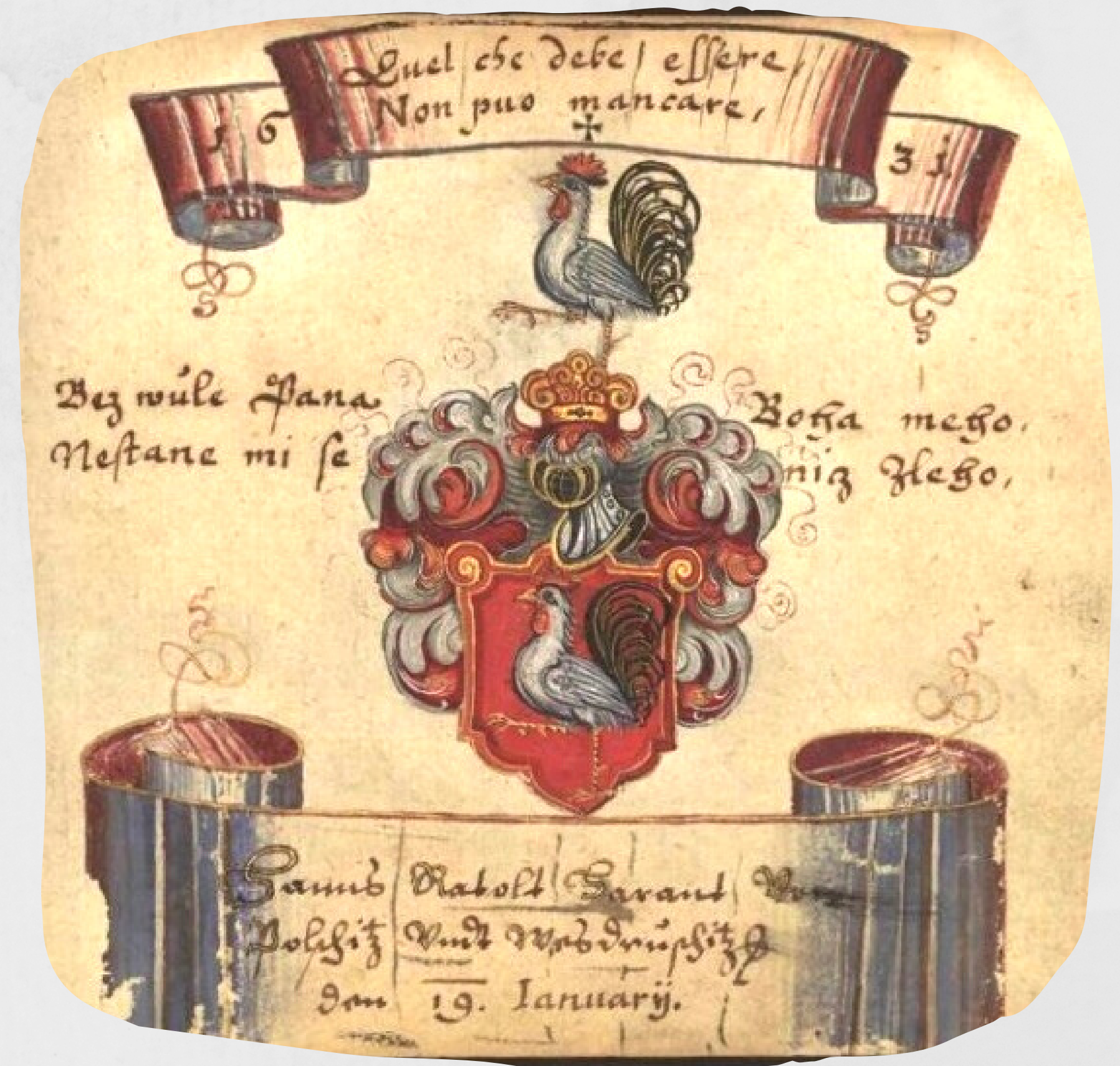
Nutno podotknout, že s katastrofálními hygienickými podmínkami se poutníci někdy setkali i v tureckých ubytovacích zařízeních. Kryštof Harant se při putování do Egypta v jednom z hostinců pozastavoval nad neuvěřitelnou špínou. Na zemi se tam povalovaly i lidské a zvířecí exkrementy. (obr. vpravo - zápis z cestopisu Kryštofa Haranta)

Poznávání cizích obyčejů

Kryštof Harant si při prohlídce benátských staveb potrpěl na jejich přesné změřen. I on zhlédl velkolepý obřad zasubobování moře a pochvalně se vyjádřil o hudebním doprovodu. Aby na vlastní oči spatřili papeže Klimenta VIII., zúčastnili se Harant s Černínem jím celebrowané bohoslužby ve Ferrare.

Obrázky z cestopisu

Dalším důležitým poutnickým cílem byla Olivetská hora, odkud měl Ježíš podle Nového zákona vstoupit do nebe. Samozřejmostí byl výlet na oslech do Betléma k jeskyni, kde stávaly jesličky s malým Ježíškem. Výprava k řece Jordán nebyla zcela bezpečná, proto zůstávali někteří poutníci raději v klášteře. Kryštof Harant s Černínem projížděli též kolem Mrtvého moře. Podle smlouvy měli být dovedeni i do města Hebron. Kryštof Harant navštívil navíc klášter svaté Kateřiny na hoře Sinaj, odkud donesl Mojžíš Izraelitům tabule s Desaterem. Ke slavným pyramidám se vinou rozvodněného Nilu nedostal.

Kryštof Harant si v Káhiře krátil dlouhou chvíli škádlením divokých zvířat, mj. opice, které jej pak v noci rušily neustálým vřeštěním. Při procházce v tomtéž městě mu arabský komediant předváděl své cvičené opice, psa a osla. Neobvyklým zážitkem bylo pro Haranta setkání se pštrosy, jeho pozornost přitáhla i žirafa, kterou považoval za křížence velblouda a leoparda. Kryštof Harant při brodění přes Nil upozoroval poloobnažené domorodé ženy, které „očí stydlivým a nám všem velmi hanebné divadlo činily.“

Z toho plyne, že povinnost vycházet na veřejnost v šatech od hlavy až k patě se netýkala nemajetných muslimek. Naopak zahalené ženy se snažily kolemjdoucí oslnit svými šperky. Harant je označil za zahálčivé a marnotratné.

Harant se zmiňuje o netradičních trestech za cizoložství. Provinilý muž býval posazen obráceně na dobytče a potupně na něm vozen ulicemi s dobytčím žaludkem na hlavě. Cizoložnice mívala kolem krku zavěšená dobytčí střevo. Charakteristickou pro osmanský svět byla poprava naražením na kůl.

Na Krétě Kryštof Harant zhlédl neobvyklé pohřební rituály. Truchlící ženy při nich srdceryvně nářkaly a vytrhávaly si vlasy. Na Kypru Harant navštívil místo, kde se z mořské vody vysouší sůl.

Na části cesty musel Kryštof Harant svoji státní příslušnost skrývat, protože po tureckém území putoval v době rakousko-tureckého válečného konfliktu, v letech 1590-1606 probíhala mezi Habsburky a Tureckem tzv. patnáctiletá válka.

AUTOR TEXTU: JAN JIRÁK